Když dítě něco příšerně svědí...

Nedávno jsem bezděky vyposlechla v obchodě tento hlasitý rozhovor: „Představ si, že naše Anička si přinesla ze školky svrab.“ „Ale prosím tě, to snad není možné, ten se přece vyskytuje leda tak mezi bezdomovci!“

Tento rozhovor poukázal na to, co si myslí většina lidí – totiž že svrab se už buď nevyskytuje, a pokud ano, tak jen mezi bezdomovci nebo třeba „ve vyloučených lokalitách“. To je však omyl. Svrabem se i v dnešní době může nakazit úplně každý, a dokonce je momentálně v populaci stále rozšířenější. Je to velmi nakažlivé a bolestivé onemocnění. Způsobuje je drobný roztoč, který žije v kůži – zákožka svrabová. Nejde sice o nemoc nebezpečnou, ale pokud se objeví, je třeba okamžitě navštívit lékaře a řádně se léčit – sama rozhodně nezmizí.

Co je svrab

Svrab (*scabies*) pochází ze slova scabere neboli drbat se, poškrábat se. Podle statistik je na celém světě svrabem postiženo kolem 300 milionů lidí. Toto onemocnění způsobuje u lidí drobný roztoč zákožka svrabová žijící v kůži. (Svrabem se mohou nakazit i zvířata, u těch se onemocnění nazývá sarkoptóza.)

Zákožka má žlutohnědou barvu a samička dorůstá délky až 0,5 milimetru. Živí se tkáňovým mokem a uvolněnou rohovinou. Do kůže se zavrtává, vytváří si tam chodbičky a nory, ve kterých naklade vajíčka. Trvá asi tři týdny, než se vylíhnou.

Pak se nová generace roztočů opět zavrtá do nových chodbiček a začne se zase rozmnožovat. K životu zákožka potřebuje hostitele. Žije v nejsvrchnější vrstvě jeho kůže. V kůži vytváří cestičky, v nichž každý den naklade 1–2 vajíčka. Dospělá samička roztoče žije asi 1–2 měsíce a za tuto dobu naklade zhruba 60–90 vajíček. Maximálně z desetiny tohoto množství se pak vyvinou dospělí jedinci. Zákožce svrabové nevyhovuje ani velké teplo, ani mráz. Pokud je vystavena teplotám kolem 50 °C, do pár minut zahyne.

Příznakem svrabu je silné svědění. Objeví se také vyrážka. Ta může být podobná ekzému. Jde o červené skvrny a někdy i viditelné svrabové chodbičky. Jsou tenké, zatočené a mají našedlou nebo narůžovělou barvu.

Roztočům se nejvíce daří v teple. Často je tedy nejhorší svědění v noci, kdy člověk leží pod teplou přikrývkou, roztoči se probudí, začnou se pohybovat a začne to příšerně svědit.

Jak se svrab přenáší?

Svrabem se nakazíme, pokud jsme v blízkém kontaktu s nakaženým člověkem nebo pokud si od něj třeba půjčíme oblečení, ručník nebo něco podobného.

Zákožkám se proto daří ve větších komunitách, kde lidé žijí na jednom místě, nebo tam alespoň tráví hodně času, tedy ve školách, školkách, nemocnicích, internátech, nebo třeba v domovech důchodců.

Často se v souvislosti se svrabem hovoří pouze o hygieně. Nicméně tomu už tak úplně není. Je však samozřejmé, že nedostatečná hygiena způsobuje horší průběh nemoci. K samotnému přenosu dochází většinou kvůli přímému kontaktu s nakaženou osobou, avšak ne běžným způsobem, jako je například podání ruky. Proto toto onemocnění patří také do kategorie infekcí přenášených pohlavním stykem. Další možností je společné používání ložního či osobního prádla nakažené osoby, společné používání ručníků apod. Inkubační doba je od tří týdnů až po tři měsíce.

Svrab se tedy nejčastěji přenáší mezi členy rodiny, mezi lidmi žijícími ve skupinách, jako jsou například vysokoškolské koleje, internáty, domovy pro seniory, mezi sexuálními partnery, v prostředí, kde žije více lidí a není dodržována důkladná hygiena, mezi lidmi s oslabenou imunitou, mezi turisty (ze špatně vypraných prostěradel v ubytovacích zařízeních).

Výrazným rizikem přenosu tohoto onemocnění je i strach lidí přiznat, že trpí svrabem. Často se obávají reakce okolí. Odborníci však zdůrazňují, že s velkým rozmachem cestování, kdy navštěvujeme i exotické země, se svrab stává běžnou chorobou a neznamená pro nakaženého žádné stigma. Strach ze stigmatu jen zbytečně komplikuje rychlou nápravu problému, který je nutné řešit co nejrychleji,

Jak poznat svrab

Zákožka svrabová má nejraději měkkou pokožku, a proto vyhledává jemná a tenká místa na kůži, jako jsou prostory mezi prsty, zápěstí, podpaží, hýždě, oblast genitálií nebo prsou, kolem pasu.

U dětí můžeme najít svrab ve vlasech, na ramenou, dlaních a chodidlech. Jak přesně svrab u lidí vypadá? Projevuje se zejména zarudlými pupínky. Často popisované chodbičky (viz výše) či cestičky bývají patrné málokdy, spíše se objevují jen jako dva červenavé body ve vzdálenosti několika milimetrů od sebe (začátek a konec chodbičky). Hlavním příznakem svrabu je úporné svědění, a to především v noci v teple. Proto na těle obvykle vidíme škrábance a drobné ranky. Specifickou formu onemocnění představuje tzv. svrab čistotných. Jak už název napovídá, objevuje se u osob, které naopak důsledně dbají na hygienu. Diagnostiku svrabu v tomto případě komplikují jen velmi mírné, často atypické kožní projevy. Pozná se zejména díky výraznému nočnímu svědění.

Jak svrab léčit?

Pokud máme podezření, že bychom mohli mít svrab, ať už vzhledem ke kontaktu s nakaženou osobou, nebo se obáváme, že jsme si ho přivezli z cest, rozhodně bychom neměli váhat a měli bychom vyhledat co nejdříve lékaře. Lékař většinou na první pohled pozná, zda jde o svrab, i když často také odebírá vzorek kůže, aby vyloučil jiné onemocnění (vyrážkou podobnou svrabu jsou třeba prurigo, atopická dermatitida či Duhringova dermatitida). Potom předepíše prostředek na vyléčení svrabu. Lékaře bychom vždy měli upozornit na přidružené zdravotní problémy, alergie nebo na případné těhotenství. Nesmíme zapomenout i na členy společné domácnosti a sexuálního partnera či partnerku. I tito lidé by po styku s námi měli podstoupit léčbu, o níž rozhodne ošetřující lékař.

Nejběžnější léčbou svrabu jsou speciální na recept vydávané masti nebo krémy obsahující látky na zahubení zákožky svrabové (permethrin nebo síru). Nanášejí se na celé tělo, aby parazit neměl možnost na volné části kůže přežít. Svědění při svrabu lze mírnit také užíváním léků na alergii, které jsou k dostání i bez lékařského předpisu.

Svrab se tedy léčí mastmi, které parazita zahubí. Důležitá je však i důkladná dezinfekce domácnosti. Zákožka svrabová mimo lidské tělo dlouho nevydrží, přežije maximálně 3 dny. Přesto je důležité dbát nejen na vyléčení, ale také na důslednou dezinfekci okolí, především domácnosti.

Lékař by nám měl také vysvětlit, jak postupovat při dekontaminaci domácnosti nebo zda je nutné proces zopakovat. Pacient po prvním přeléčení musí jít vždy do čistého.

Rozhodně je nutné textilie vyprat ve vodě teplé minimálně 60 °C (pokud to jde, tak raději v teplejší) a vysušit v sušičce, nebo využít profesionální chemické čistění. Odborníci doporučují věci, které takhle čistit nelze, uzavřít do plastového pytle na minimálně 72 hodin (raději na týden). Koberce a čalouněný nábytek je třeba důkladně vysát a sáček z vysavače ihned vyhodit. A nesmíme zapomenout ani na takové věci, jako je automobil – i v něm je třeba vydezinfikovat sedačky nebo do něj minimálně tři dny vůbec nesedat.

Co když se svrab vyskytne v mateřské škole

Pokud se svrab vyskytne u některého z dětí v mateřské škole, je třeba okamžitě udělat určitá opatření. Rodiče musí dostat instrukce, aby přiváděli děti do školky denně v čistém oblečení, použité oblečení ze školky je nutné ihned vyprat nejméně na 60 °C. V tomto období si děti nesmí nosit z domova do školky plyšáky ani žádné jiné hračky. Rodiče by měli ze šatny všechno odnést a po dobu izolace tam nic nenosit (pokud přinesou náhradní oblečení, zase je musí odpoledne odnést). Pokud dítě ve školce spí, odnáší rodiče použité pyžamo a na další den přinesou čisté. Také mají denně odnést ze školky bačkůrky a doma je vystříkat sprejem na lezoucí hmyz. Důkladně musí děti kontrolovat, a pokud zjistí malý pupínek, hlavně mezi prsty, v podpaží, na genitáliích, ale i jinde, nebo malé červené tečky po těle, ihned musí vyhledat lékaře a informovat ho, že ve školce se vyskytl svrab. Nemocné dítě musí zůstat doma do úplného vyléčení.

Ve školce pak probíhá zvýšená hygiena a péče o prostředí – denně se mění ručníky, dvakrát denně se luxují kobercové plochy, zvýšeně se větrá, děti se více pohybují venku. Po odchodu dětí se vystříkávají plochy s koberci prostředkem proti lezoucímu hmyzu. ■

PhDr. Helena Chvátalová
Ilustrace Markéta Knorová a Alžběta Moravcová